

МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ ПІДГОТОВКИ, ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ЇЇ ФОРМУВАННЯ У ВВНЗ

METHODOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE OFFICERS OF THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR FORCES OF UKRAINE: PROBLEMS AND DEFICIENCIES OF TRAINING, WAYS TO IMPROVE ITS FORMATION IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

У статті проведено аналіз проблем формування методичної компетентності майбутніх офіцерів сил сектору безпеки і оборони України. Визначено основні суперечності у підготовці майбутніх офіцерів Національної гвардії України у ВВНЗ, досліджено сутність та структуру методичної компетентності офіцерів. Визначено, що методична компетентність офіцерів НГУ – це інтегральна здатність, що включає загальновійськові, військово-спеціальні та педагогічні компоненти, що у взаємодії забезпечують успіх військово-освітньої діяльності у військових підрозділах НГУ.

Зазначено, що аналіз наукових джерел та практики підготовки майбутніх офіцерів засвідчив, що недоліки підготовки офіцерів сил сектору безпеки і оборони України носять організаційний, військово-професійний, лінгвістичний, педагогічний та психологічний характер. Констатовано, що офіцери НГУ щодня виконують завдання з навчання, виховання, розвитку особистості військовослужбовців, професійної підготовки підлеглих, а для цього потрібен високий рівень методичної компетентності.

Зазначено, що фахова компетентність майбутнього офіцера НГУ визначається метою і змістом практичної підготовки в процесі освоєння загальновійськових і військово-спеціальних дисциплін. Визначено основні суперечності та недоліки підготовки майбутніх офіцерів НГУ. Сформульовано основні шляхи вирішення організаційно-дидактичних проблем.

Констатовано, що важливу роль відіграє військове стажування, в результаті якого майбутній офіцер отримує досвід застосування здобутих знань, умінь, навичок у реальній військовій частині, має можливість перевірити рівень сформованості власних компетентностей, покращити їх властивості та характеристики тощо. Сформульовано основні напрями вдосконалення навчально-виховного процесу щодо цілеспрямованого формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ.

Ключові слова: професійна підготовка, організаційно-дидактичні проблеми, мето-

дична компетентність офіцера сил сектору безпеки і оборони України, підготовка командирів Національної гвардії України.

The article analyzes the problems of forming methodological competence of future officers of the security and defense sector forces of Ukraine. The main contradictions in the training of future officers in military universities are identified, the essence and structure of the methodological competence of officers are investigated. It is determined that the methodological competence of NGU officers is an integral ability that includes general military, military-special and pedagogical components, which in interaction ensure the success of military-educational activities in military units of the NGU. It is noted that the analysis of scientific sources and practice of training future officers has shown that the shortcomings of the training of officers of the security and defense sector forces of Ukraine are organizational, military-professional, linguistic, pedagogical and psychological in nature. It is stated that NGU officers daily perform tasks of training, education, personal development of servicemen, professional training of subordinates, and this requires a high level of methodological competence. It is noted that the professional competence of a future NGU officer is determined by the purpose and content of practical training in the process of mastering general-military and military-special disciplines. The main ways to solve organizational and didactic problems are formulated. It is stated that an important role is played by military training, as a result of which the future officer gains experience in applying the acquired knowledge, skills, abilities in a real military unit, has the opportunity to check the level of formation of his own competencies, improve their properties and characteristics. The main directions of improving the educational process regarding the purposeful formation of methodological competence of future NGU officers are formulated.

Key words: professional training, organizational and didactic problems, methodological competence of an officer of the security and defense sector forces of Ukraine, training of commanders of the National Guard of Ukraine.

УДК 378.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/80.2.12>

Керницький О.М.,

канд. пед. наук, доцент,
професор кафедри організації роботи
з персоналом
Національної академії Національної
гвардії України

Пристінський Р.В.,

ст. викладач кафедри тактики
Національної академії Національної
гвардії України

Постановка проблеми. Війна в Україні сьогодні вимагає концентрації усіх органів управління країни на проблемах забезпечення та підготовки сил безпеки і оборони України, які у важких умовах намагаються завдати максимальної шкоди військовому потенціалу Росії. Тому військові підрозділи намагаються ліквідувати боєздатні частини окупантів та знищити максимальну кількість ворожої військової техніки та особового складу. В таких

умовах суттєво підвищується важливість процесу професійної підготовки майбутнього офіцера сил сектору безпеки і оборони України, до яких відносяться і офіцерський склад Національної гвардії України (НГУ), що потребує наукового обґрунтування і оновлення. Основним тут стають аналіз проведених бойових дій, тактики дій підрозділів, психологічна готовність офіцерів, розробка та впровадження сучасних педагогічних технологій

підготовки курсантів як майбутніх офіцерів НГУ у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ). Також вирішення потребують такі суперечності під час навчання курсантів у ВВНЗ:

- між вимогами бойових дій до підготовленості військовослужбовців та сталою практикою формування фахової компетентності майбутніх офіцерів сил сектору безпеки і оборони України;
- між вимогами командування НГУ до рівня компетентності майбутнього офіцера як педагога і недосконалістю його психолого-педагогічної підготовки у ВВНЗ;
- між вимогами роботодавця до усебічної підготовленості випускників ВВНЗ і недостатнім усвідомленням молодими офіцерами необхідності володіння методичною компетентністю для служби у підрозділах НГУ.

Тому, проблеми, що пов'язані з недостатнім рівнем методичної компетентності офіцерів, як керівників військових підрозділів, все гостріше постають на порядку денному функціонування військових частин НГУ.

Аналіз наукових джерел і публікацій. Аналіз наукових досліджень засвідчив, що науковці приділяють належну увагу проблемі формування компетентностей майбутніх фахівців, зокрема таким її аспектам, як: теоретичні засади компетентнісного підходу в педагогіці (В. Андрущенко, Н. Бібік) та психології (І. Бех); реалізація компетентнісного підходу у початковій школі (А. Крамаренко, Л. Хоружа). Основні положення компетентнісного підходу також розкриті у працях Г. Кременя, І. Зязюна, С. Сисоевої та ін. Питання реалізації компетентнісного підходу при підготовці військових фахівців з вищою освітою (В. Васищев, П. Корчемний, О. Керницький, П. Оніпченко, О. Міршук та ін.). Дослідження історії, становлення і розвитку військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів в Україні проведено В. Ягуповим, А. Калагіним, О. Панфіловим та іншими. Методичні основи підготовки фахівців у вищих військових навчальних закладах у сучасних умовах розроблено О. Бойком, О. Диденком, В. Пасічником, Ю. Кузем та іншими.

Проблема формування методичної компетентності розглядалася науковцями у таких аспектах: формування професійної (О. Овчарук та ін.) та методичної компетентності спеціаліста (В. Кортенко, О. Коваленко та ін.), упровадження компетентнісного підходу до змісту професійної діяльності (І. Зязюн, Н. Ничкало та ін.). Методичну компетентність педагога (офіцер сил сектору безпеки і оборони України виконує функції навчання, виховання та розвитку під час роботи з підлеглими, часто розглядають через оволодіння ним системи компонентів: знань, умінь, навичок з урахуванням індивідуальних якостей особистості (Н. Глузман, В. Моляко, М. Лазарев та ін.).

Також методичну компетентність розуміють як готовність учителя до проведення занять та до творчої самореалізації (С. Скворцова, І. Ковальова). Утім, ці публікації не стосуються та не розкривають проблем формування методичної компетентності під час практичної підготовки майбутніх офіцерів офіцер сил сектору безпеки і оборони України. Отже, на сьогодні не зовсім розроблені оптимальні методи, форми і засоби формування методичної компетентності майбутніх офіцерів.

Мета статті – визначити проблеми, недоліки та суперечності у формуванні методичної компетентності майбутніх офіцерів сил сектору безпеки і оборони України, сформулювати основні напрями вдосконалення освітнього процесу щодо формування такої компетентності у майбутніх офіцерів Національної гвардії України у ВВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Процес навчання військовослужбовців у ВВНЗ підпорядковується педагогічним законам, певним правилам, має свої специфічні закономірності тощо. Вони визначають порядок досягнення у дидактичному процесі цілей і задач навчання, сприяють ефективному управлінню навчальною діяльністю військовослужбовців, допомагають передбачити результати освітньої діяльності і науково обґрунтувати зміст, методи та форми навчання військовослужбовців НГУ.

Зміст же навчання військовослужбовців у програмах бойової, спеціальної та професійно-психологічної підготовки піддається певній систематизації за роками, періодами навчання і за кожним окремим заняттям, виходячи зі специфіки функцій частин НГУ та професіограми конкретного спеціаліста. Головне тут полягає в тому, щоб процес підготовки забезпечував військовослужбовцям можливість опанування певним об'ємом знань, формування практичних навичок і умінь в оптимальних для цього умовах. А керівник занять з бойової, спеціальної та професійно-психологічної підготовки в частинах Національної гвардії України був високо підготовленим та досвідченим офіцером-педагогом. Аналіз наукових праць та словників дозволив уточнити сутність поняття «методична компетентність»: «методичний» – це той, що: 1) стосується методики; 2) здійснюється за певним планом; дуже послідовний, систематичний; 3) порядний, правильний, ґрунтовний, поступовий; 4) належить методисту. Поняття «компетентний» позначається як: 1) той, що володіє фундаментальними знаннями, є поінформованим, обізнаним, авторитетним; 2) той, що володіє [1]. Серед науковців сьогодні нема загального погляду на тлумачення поняття «методична компетентність вчителя», також різняться погляди на визначення сутності та структури такого явища. Методична компетентність вчителя – це інтегрована система спеціальнонаукових, психологічних,

педагогічних знань та вмінь з планування, організації та викладання навчальної дисципліни [2].

С. Івашнова розглядає структуру методичної компетентності вчителя іноземної мови як систему та пропонує набір таких компонентів: технологічний (дидактичні уміння та навички, вміння проводити уроки з даною віковою групою дітей; вміння та навички використання дидактичних ігор; навички психолого-педагогічного прогнозування успішності навчальної діяльності на основі психологічного тестування); когнітивний (знання психолого-педагогічних особливостей певної вікової групи; знання іноземної мови; знання дидактики початкової школи та методики навчання іноземної мови в початковій школі); особистісно-мотиваційний тощо (емоційне ставлення, бажання, зацікавленість в роботі з даною віковою категорією учнів, ставлення до підвищення кваліфікації, самоосвіти) [4].

Дослідники розглядають структуру методичної компетентності педагога таким чином: як систему компонентів, взаємозалежні рівні, цілісність елементів. К. Ткаченко до структури методичної компетентності вчителя відносить такі компоненти: когнітивний, процесуально-діяльнісний, особистісний [3].

Методична компетентність надає можливість офіцерам сил сектору безпеки і оборони України як педагогам якісно аналізувати, відбирати, структурувати та адаптувати методичні матеріали, навчати та виховувати підлеглих, вірно застосовувати методичні засоби та прийоми, бути здатним до співробітництва, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, прагнути самовдосконалення та самореалізації у професії тощо. Офіцери ж НГУ щодня виконують завдання з навчання, виховання, розвитку особистості військовослужбовців, професійної підготовки підлеглих, а для цього потрібен високий рівень методичної компетентності майбутнього офіцера у ВВНЗ.

Аналіз наукових джерел та практики підготовки майбутніх офіцерів показав, що недоліки підготовки військовослужбовців військових формувань України носять організаційний, військово-професійний, лінгвістичний, педагогічний та психологічний характер [5].

Найбільш розповсюджені такі: зміст професійної та інших видів підготовки не завжди адаптовані до конкретних завдань НГУ; недостатній зв'язок навчального матеріалу з певних дисциплін з реаліями службово-бойової діяльності випускників; недостатня методична компетентність випускників як керівників, що організують професійну підготовку у військових частинах НГУ; недостатня іншомовна підготовленість для взаємодії з представниками НАТО; неповне врахування психолого-педагогічних закономірностей процесів сприйняття та засвоєння знань курсантами;

недостатня мотивація курсантів до активної самостійної та позааудиторної роботи тощо.

На думку науковців, що займаються проблемами вищої військової освіти, головним орієнтиром підготовки офіцерів сил сектору безпеки і оборони України є підвищення рівня військово-професійної підготовленості випускників, реалізація повною мірою вимог військової служби, особливо з погляду прищеплювання випускникам управлінських, командних, виховних і методичних видів компетентностей [6, 7].

На наш погляд, важливу роль тут відіграє військове стажування, в результаті якого майбутній офіцер отримує досвід застосування здобутих знань, умінь, навичок у реальній військовій частині, має можливість перевірити рівень сформованості власних компетентностей, покращити їх властивості та характеристики тощо.

На нашу думку, методична компетентність командира – це складне інтегративне утворення, що становить поєднання результату методичної підготовки офіцера, тобто синтез знань (психолого-педагогічних, загальнонавчальних, військово-спеціальних), умінь (командирських, загальнопедагогічних, військово-спеціальних і комунікативних) і навичок педагогічної діяльності, необхідних для ефективної реалізації процесу навчання підлеглих, методичного досвіду, отриманого в процесі професійної діяльності, та особистісних рис офіцера як педагога. Отже, можемо констатувати, що методична компетентність – це інтегральна здатність офіцера НГУ як керівника та педагога, що включає загальновійськові, військово-спеціальні та педагогічні компоненти, що у взаємодії забезпечують успіх військово-освітньої діяльності у військових підрозділах та частинах НГУ. Основними критеріями сформованості можна назвати такі:

- спрямованість на оволодіння методичними функціями офіцера НГУ;
- сформованість когнітивного компонента (теоретичних знань);
- сформованість операціонального (діяльнісного) компонента;
- сформованість емоційно-вольового компонента.

Науковий пошук та аналіз проблеми дозволили сформулювати основні шляхи покращення такої компетентності:

- покращення системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ВВНЗ;
- урахування найкращого досвіду підготовки офіцерів сил сектору безпеки і оборони України та силових структур провідних країн світу;
- обґрунтування, розробка та упровадження в освітній процес ВВНЗ нових підходів та педагогічних технологій навчання курсантів, формування їх методичної компетентності як майбутніх офіцерів;

- врахування переваг контекстного підходу, коли навчання курсантів має проблемний та квазі-професійний характер;
- моделювання взаємодії офіцерів з підлеглими (особливо мобілізованими) під час навчання курсантів;
- поєднання теорії та практики в освітньому процесі ВВНЗ, чітка та наукова організація військового стажування курсантів;
- створення сприятливого соціального середовища, що мотивує курсантів до активного навчання та розвиває їх особистість;
- підтримка наукових шкіл у ВВНЗ, організація курсів з обміну досвідом для викладачів;
- широке впровадження активних методів навчання, що розвивають уяву, здібності курсантів, мотивують їх до здобуття знань тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті проведено аналіз недоліків та проблем підготовки, формування методичної компетентності майбутніх офіцерів сил сектору безпеки і оборони України. Визначено основні суперечності у підготовці майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ, досліджено сутність та структуру методичної компетентності офіцерів. Визначено, що методична компетентність офіцерів НГУ – це інтегральна здатність, що включає загальновійськові, військово-спеціальні та педагогічні компоненти, що у взаємодії забезпечують успіх військово-освітньої діяльності у військових підрозділах НГУ. Сформульовано основні шляхи вирішення організаційно-дидактичних проблем. Подальшим напрямком дослідження є обґрунтування та розробка технології формування методичної компетентності майбутніх офіцерів сил сектору безпеки і оборони України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
2. Івашнюва С. В. Вдосконалення методичної компетентності вчителів іноземної мови початкової школи в роботі Р(М)МК(Ц). Матеріали шостої всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Науковий потенціал України – 2010»: збірка тез доповідей. Ч. 2. Київ: ТОВ «ТК Меганом», 2010. С. 48–51.
3. Керницький О. М., Пасічник В. І., Васищев В. С. Педагогічні особливості ігрового моделювання при навчанні слухачів магістратури вищого військового навчального закладу переговорній діяльності в ситуації захоплення заручника. Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальній школах». Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020. № 73/2020. С. 33–39.
4. Ніколаєв О., Рубаняк Л. Методична компетентність як одна із основних складових професіоналізму майбутнього вчителя фізики. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія: Педагогічна. 2016. № 22. С. 99–102.
5. Ткаченко К. Формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі педагогічної практики. Слов'янськ, 2015. 22 с.
6. Ягупов В. В., Кортенко В. А. Актуальні проблеми підготовки військових фахівців у контексті європейської інтеграції системи вищої освіти. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. Збірник наукових праць. Випуск 11. Харків, УІПА, 2011. с. 53.
7. Керницький О.М. Формування готовності курсантів льотних навчальних закладів до професійної діяльності. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2015. Вип. 41. С. 155-162